

virtutes connexæ inter se, non ratione materiæ, quia potius materiæ ipsæ sunt valde diversæ inter se; sed ratione formæ seu regulæ, quæ perfecta esse non potest, sicut ad virtutem requiritur, nisi supponat animum bene dispositum circa omnes materias virtutum, quia ex unius defectu potest in alia etiam deficere, et sic nisi una circa omnes, non potest etiam circa unam materiam esse una virtuose, et perfecte.

VII. Ad primum fundamentum in oppositum desumptum ex parte materiæ, respondetur materias virtutum esse diversas inter se quasi entitative et materialiter, formaliter autem et regulative, seu ex parte formalis rationis regulativæ teneri, quia non potest aliter illa regula prudentiæ esse firma, nisi sit una quæ respiciat omnes materias quarum defectu vitari potest, ut diximus. Et cum dicitur, quod etiam moraliter sunt materiæ illæ diversæ, quia diverso modo dirigibiles, dicitur quod passive quidem in se sunt diverso modo dirigibiles, quatenus diverso modo regulationem recipiunt; sed active et ex parte regulantis habent unitatem propter finem ad quem tendit, scilicet rectificationem vitæ humanæ simpliciter facere, quæ per varias materias dividitur, et diverso modo participatur, sed ab uno fine agitur: sicut virtus solis est una, et tamen ejus participatio est multiplex in his inferioribus. Unde non negamus, quod materiæ illæ etiam moraliter sunt diversæ, et diversam moralitatem participant, sed tamen derivatam ab una moralitate, id est, ex uno ordine ad finem unde prudentia sumit unitatem; non enim solum moralitatem habent materiæ ipsæ gubernatæ a prudentia, et derivatæ ab ipsa, sed etiam ordo ille ad finem moralis est, et hunc respicit prudentia ut formalem rationem suæ unitatis.

VIII. Ad id vero quod objicitur ex parte formæ, seu formalis rationis, quæ etiam non est una propter diversitatem judicii, et dictaminis, respondetur quod ista dictamina, seu judicia sunt diversa, et diversæ difficultates vincendæ ex parte ipsarum rerum, et materialium quæ tractantur, et de quibus formantur ista judicia, et ex parte modi regulandi, qui participatur in illis, tamen in ratione rectificationis prudentialis uniuntur in una ratione formali, quia illi diversi modi regulationis participati in diversis materiis, et judiciis non habent firmam, et virtuosam regulationem, nisi connexi sint inter se, et ista connexio ex aliqua unitate in ordine ad finem oritur, quia videlicet regulatio prudens ita dirigit electionem virtutis in hæc materia, quod propter nullum casum, aut timorem etiam in alia materia deficere debet a regula illa. Et sic ut bonam regulationem reddat prudentia, et indefectibilem, oportet quod in qualibet materia eligenda respiciat connexionem cum alia in non deficiendo etiam ex illa parte: sicut ad servandam castitatem non solum debet prudentia respicere rationem temperantiæ, sed etiam quod ex amore pecuniæ, aut timore paupertatis non deficiat, eo quod rectificatio, et bonum est ex integra causa. Unde ista integritas rectificationis moralis oportet, quod si procedit a prudentia dirigente, procedat ab ipsa ut uniente omnes illas materias in aliqua ratione communi, scilicet in ordine ad unum finem, et honestatem legis, aut in ordine ad unum principium universale, quale est: Bonum esse faciendum unde omnis regulatio pendet directive, licet multiplicetur in diversis materiis participative.

IX. Ad instantiam deductam ab exemplis respondetur. Ad primam de diversitate artium, et dicitur esse

disparem rationem, quia artes versantur circa effectus ad extra fabricandos, et disponendos, non circa rectificationem interiorem. In effectibus autem rectitudo, seu recta dispositio unius non dependet ab altero, nec ab alterius rectificatione: potest enim quis recte disponere de fabrica domus sine hoc quod sciat facere vestes, vel calceos. At vero rectitudo interior, seu rectificatio agibilibum habet connexionem cum aliis materiis regulandis, quia bonitas, et regulatio circa unam materiam potest corrumpi ex prava æstimatione, vel corruptione circa aliam, ut ostensum est. Et quia omnium interiorum electionum rectitudo dependet ex unitate intentionis finis, et unius principii universalissimi, quod: Bonum est faciendum, oportet quod omnes virtutes copulentur in directione unius prudentiæ, non vero omnes artes in directione alicujus artis communis.

X. Ad secundum exemplum de diversis speciebus prudentiæ, respondetur illas species esse diversas species illius prudentiæ, quæ versatur erga regimen aliorum, non quæ versatur circa interiorem regulationem. Interior enim regulatio pertinet ad rectificationem ipsius operantis: aliorum vero gubernatio non pertinet ad rectificationem operantis in se, sed ad bonum communitatis, et aliorum qui gubernantur. Unde talis prudentia gubernativa oportet, quod dividatur in varias species secundum diversam dispositionem ipsarum communitatum: aliis enim legibus, et ordinationibus gubernatur regnum, aliis una familia vel domus, aliis militia, aliis studium litterarum, nec dependet, aut connexionem habet una cum alia; unde aliqui sunt prudentes ad gubernandam unam familiam, qui sunt inepti ad gubernandum regnum, vel exercitum, et e contra.

Prudentia vero dirigens actus nostros, omnes materias agibilibum sub una formali ratione rectificandi in ordine ad rectam intentionem finis unit, et dirigit.

XI. Ad tertium exemplum de virtutibus ipsi prudentiæ annexis, respondetur illas non esse prudentia diversas, sed partes quasi integrantes ejusdem prudentiæ secundum tres actus, qui ad prudentiam concurrunt, scilicet consiliari, judicare, et præcipere, quorum quilibet suam exigit virtutem, quæ non est complete, et adæquate prudentia, sed quasi pars illius, quia disponit unum ex actibus ad illam concurrentibus, qui inadæquate pertinet ad prudentiam; sicut ad integritatem hominis diversæ partes requiruntur, ut caput pedes, manus, etc. qui non sunt diversi homines, sed diversæ partes inadæquatæ hominis, de quo videatur D. Thomas supra quæstione LVII, art. VI et 2-2, quæst. XLIX, et LI per totam.

XII. Ad quartum exemplum de pluralitate virtutum moralium in appetitu, constat ex D. Thoma in hac quæstione LX, art. I, quod ex parte appetitus est diversa participatio, et habitudo ad rationem, secundum quam nascitur in objecto ipso considerato in linea, et genere morali, diversa appetibilitas, et bonitas moralis, hoc est diverso modo regulata, quia aliter adæquatur seu regulatur per rationem appetibilitas, et bonitas in materia temperantiæ, aliter in materia fortitudinis. Ex parte autem ipsius rationis regulantis, a qua derivatur, et participatur ista diversitas ordinationis, et regulationis passivæ datur unitas, quia non potest esse regula rationis recta, et rectificans, nisi ex omni parte sit integra, et non defectuosa, et sic reducit ad unam rationem formalem, ex subordinatione ad illud primum principium: Declina a malo,

et fac bonum, inde oritur omnis regulatio moralis.

Quid de divisione virtutum moralium inter se?

—
QUÆRITUR TERTIO EX QUIBUS PRINCIPIIS, SEU CAPITIBUS SUMATUR DISTINCTIO VIRTUTUM MORALIUM.

I. Respondetur varias esse distinctiones virtutum moralium; alia est enim distinctio specifica, et ex principiis essentialibus sumpta; alia accidentalis, secundum aliquem statum, vel denominationem particularem. Distinguuntur enim virtutes morales, vel quia versantur circa operationes, vel circa passiones, et hoc sumitur ex parte materiae regulandæ; secundo, quia versantur circa diversa objecta formalia, licet sint in eadem materia, puta circa eandem passionem, vel operationem: tertio, ex parte alicujus conditionis involutæ in ipsa materia virtutum, ut quia una est principalior materia, aut difficilior altera, sicut virtutes cardinales, vel minus principales, quod pertinet ad quamdam conditionem, et denominationem materiae: quarto, ex parte alicujus status, quem habere possunt tales virtutes; et sic dividuntur in virtutes politicas, purgatorias, purgati animi, et exemplares: quinto ex parte ordinis ad quem pertinent, scilicet quod sint ordinis naturalis, vel supernaturalis. Nam etiam in supernaturali alii ordine dantur virtutes morales per se infusæ.

II. Ex primo capite est divisio virtutum moralium circa operationes ad alterum, quod pertinet ad materiam justitiæ, et circa passiones, quod pertinet ad rectificationem hominis in se, et non ad alterum. Nec enim

operationes sumuntur in tota sua latitudine, quando illas condistingui-mus a passionibus, constat enim quod passiones ipsæ sunt operationes quædam, seu actus a potentia appetitiva elicit, sed sumimus operationes in alio sensu, videlicet non pro solo respectu ad operantem a quo eliciuntur, sed prout tangunt alium extra operantem, et sic induunt, et fundant aliquam rationem debiti, quod utique est ad alterum. Ratio autem debiti generaliter loquendo respicitur a justitia, quia ubi est debitum, fit compensatio aut fieri debet, et in hoc servatur forma aliqua, seu modus justitiæ. Si ergo virtutes morales, quædam ordinant, et rectificant affectus internos secundum quod conducunt ad bonum ipsiusmet operantis quoad se: et quia ex immoderatione passionum plerumque affectus inordinantur, ideo virtutes quæ principaliter ordinant affectus, et respiciunt bonum operantis quoad se, dicuntur versari circa passiones, et habent pro materia actus appetitus sensitivi, quia isti passiones sunt. Quædam vero virtutes habent ordinare operationes ad alterum, quatenus intercedit aliquod debitum in illis, et sic pro materia respiciunt facere adæquationem in ipsa ratione debiti, quod generaliter dicitur justitia, quia justitia est voluntas (seu habitus voluntatis) reddendi unicuique quod suum est. Ubi autem invenitur, et verificatur ratio debiti, magis vel minus stricte, et rigurose, prout magis vel minus aliquid fuerit suum, et magis vel minus debitum. Et ideo in omni ratione debiti, et sui attenditur ratio aliqua justitiæ, sive propriæ et rigoro-sæ, sive minus principalis et quasi potentialis. Sunt enim variæ species justitiæ, nec omnes attingunt principalem, et rigorosam adæquationem debiti et justi, sed ta-

men aliquam attingunt, et in eo dicuntur participare aliquam rationem justitiæ. Unde D. Thomas 2-2, quæstione LXXX varias species justitiæ dividit, quæ non attingunt rigorosam rationem debiti quasi legalis, sed quasi moralis secundum æquitatem, et decentiam, quæ omnes sub communi ratione virtutis justitiæ comprehenduntur, et respiciunt rectificare, et adæquare ipsa operationes prout ad alterum, et prout ad extra in quantum debito alicui satisfaciunt.

III. Et hinc fit quod omnes istæ virtutes sub nomine justitiæ comprehensæ subjective sunt in voluntate, quia non pertinet ad ipsas proprie et directe regulare, et moderari passiones, ipsaque moderatas elicere; sic enim in appetitu sensitivo esse deberent ut illas sic moderatas eliceret; sed ad eas pertinet ordinare, et ad æqualitatem reducere id quod est ad alterum in ratione debiti. Ordinare autem id quod est ad alterum sub ea ratione qua ad alterum est, et rationem debiti explicat, solum fit sub aliqua formalitate respicientiæ, et cum quadam comparatione, et collatione ad alterum. Conferre autem, et comparare ad alterum, et hanc comparationem, et collationem respicere, proprium est cognitionis rationalis, et discursivæ, quæ proprie est collativa; potentia autem, quæ immediate, et directe regulatur, et dirigitur per cognitionem diversivam, et collativam est appetitus rationalis, quæ dicitur voluntas, non sensitivus. Ergo istæ virtutes quæ ordinant, et rectificant id quod est ad alterum per modum debiti, et cum collatione, et comparatione ista, debent esse in voluntate, quia regulantur cognitione collativa, et discursiva.

IV. Nec obstat, quod etiam aliquæ virtutes moderativæ passionum res-

picunt aliquem ordinem ad alterum, verbi gratia virtus moderativa iræ, respicit alterum cui non infert vindictam; temperantia respicit alterum a cujus consortio abstinet; misericordia alterum cui succurrit. Sed respondetur quod istæ virtutes respiciunt alterum non propter ipsum quatenus alterum, et quatenus debitum illi, sed quatenus respectus ad alterum est materia moderationis propriæ passionis pertinentis ad alterum, et respicientis illum: sicut enim adulterium respicit alterum ut materiam delectationis propriæ irrationalis, ita castitas respicit alterum ut materiam continentiam, et refrænationis. Et ira respicit alterum ut materiam vindictæ, in qua quis satisfacit injuriam; mansuetudo vero istam immoderantiam vindictæ coercet. Et misericordia respicit sublevationem alterius quatenus est materia in qua exercetur tristitia, seu compassio de aliena miseria; est enim misericors quasi miserum habens cor ex compassione miseriæ alienæ. Et ita moderatur hanc tristitiam misericordia proprie dicta: quamquam si accipiatur aliquid misericordiæ communiter adjunctum, quod est liberalitas, habeat rationem debiti, quatenus facit debitos sumptus ex eo quia decens, et æquum est illos facere ad convivendum amicis. Et ideo pertinet ad partem potentialem justitiæ, quæ respicit rationem aliquam debiti per se, et ut talem, de quo D. Thomas 2-2, quæstione cxvii. Non tamen est idem liberalitas quod misericordia, quia liberalitas per se non respicit sublevationem miseriæ, sed communicationem bonorum; unde non solum exercetur erga pauperes, sed etiam erga alios. Quare justitia respicit alterum propter se, id est, pro satisfaciendo debito illius, non quia est materia propriæ passionis, vel exercendæ,